

OLIV TA'LIMDA XALQARO INNOVATSION LOYIHALAR VA ULAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Sanakulova Barnogul Rizakulovna

“Biznes va boshqaruv” kafedrası professori

Abduraximov Iskandar Nodirjon o'g'li

Oriental universiteti “Ta'lim menejmenti”

yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda xalqaro innovatsion loyihalarning tutgan o'rni va ularning samaradorligini baholash metodologiyasi tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida loyihalarning oliy ta'lim muassasalari reytingiga, o'quv jarayoni sifatiga va kadrlar raqobatbardoshligiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, loyihalarning natijadorligini aniqlashda qo'llaniladigan zamonaviy KPI ko'rsatkichlari va barqaror rivojlanish omillari bo'yicha ilmiy takliflar ilgari surilgan.*

Kalit so'zlar: *oliy ta'lim, innovatsion loyihalar, xalqaro hamkorlik, samaradorlikni baholash, ta'lim sifati, investitsiya rentabelligi, akademik mobillik, monitoring, strategik rivojlanish.*

Аннотация: *В данной статье исследуется роль международных инновационных проектов в модернизации системы высшего образования и методология оценки их эффективности. В ходе исследования анализируется влияние проектов на рейтинг высших учебных заведений, качество образовательного процесса и конкурентоспособность кадров. Также выдвигаются научные предложения по современным показателям KPI и факторам устойчивого развития, используемым при определении результативности проектов.*

Ключевые слова: *высшее образование, инновационные проекты, международное сотрудничество, оценка эффективности, качество образования, рентабельность инвестиций, академическая мобильность, мониторинг, стратегическое развитие.*

Abstract: *This article examines the role of international innovative projects in the modernization of the higher education system and the methodology for evaluating their effectiveness. The study analyzes the impact of projects on the ranking of higher education institutions, the quality of the educational process, and the competitiveness of personnel. Furthermore, scientific proposals are put*

forward regarding modern KPI indicators and sustainable development factors used in determining the effectiveness of projects.

Keywords: *higher education, innovative projects, international cooperation, effectiveness evaluation, quality of education, return on investment, academic mobility, monitoring, strategic development.*

Zamonaviy globallashuv sharoitida oliy ta'lim tizimini transformatsiya qilish va universitetlarning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion loyihalar hal qiluvchi strategik ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida belgilangan ustuvor vazifalar ijrosini ta'minlashda xalqaro grantlar va qo'shma loyihalarni jalb etish mexanizmlari muhim o'rin tutadi [1]. Xalqaro innovatsion loyihalar nafaqat moddiy-texnik bazani yangilash, balki ta'lim mazmunini xalqaro standartlarga moslashtirish, akademik mobillikni kuchaytirish va ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga xizmat qiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirilayotgan xalqaro loyihalarning (masalan, Erasmus+, Horizon Europe) asosiy mazmuni ta'lim va fan o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash, raqamli texnologiyalarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni milliy tizimga adaptatsiya qilishdan iboratdir [2]. Shunga qaramay, amaliyotda ushbu loyihalarning samaradorligini baholash va ularning ta'lim sifatiga ta'sirini aniqlashning yagona metodologik asosi yetarli darajada shakllanmagan. Ko'p hollarda loyihalar monitoringi faqatgina sarflangan mablag'lar hisoboti bilan cheklanib qolmoqda, bu esa erishilgan natijalarning uzoq muddatli barqarorligini (sustainability) tahlil qilish imkonini bermaydi [3].

Ushbu tadqiqot doirasida oliy ta'limdagi xalqaro innovatsion loyihalarning tarkibiy qismlari, ularni amalga oshirishdagi mavjud to'siqlar va natijadorlikni aniqlashda qo'llaniladigan zamonaviy ko'rsatkichlar tizimi tahlil qilinadi. Loyihalar samaradorligini baholashda nafaqat miqdoriy ko'rsatkichlar (KPI), balki ijtimoiy va intellektual kapitalning o'sishi kabi sifat ko'rsatkichlariga ham alohida urg'u beriladi [5]. Bu esa o'z navbatida OTMlarning strategik rivojlanish rejalarini xalqaro talablar asosida qayta ko'rib chiqish imkoniyatini yaratadi.

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda tizimli tahlil, qiyosiy-mantiqiy yondashuv hamda statistik ma'lumotlarni interpretatsiya qilish metodlaridan foydalanildi. Oliy ta'lim muassasalarida xalqaro innovatsion loyihalar samaradorligini baholash uchun asosiy metodologik baza sifatida sifat va miqdor ko'rsatkichlarining o'zaro mutanosibliigi tanlab olindi. Tadqiqot davomida

xalqaro ta'lim dasturlarining (Erasmus+, Jahon banki loyihalari) hisobotlari va oliy ta'lim tizimini rivojlantirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar qiyosiy tahlil qilindi [2].

Loyihalar samaradorligini aniqlashda mantiqiy model (Logic Model) metodikasidan foydalanilib, unda loyiha resurslari, amalga oshirilgan tadbirlar, bevosita natijalar va uzoq muddatli ta'sirlar o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi [4]. Mazkur yondashuv loyihaning nafaqat moliyaviy o'zlashtirilishini, balki uning universitet akademik muhitiga qo'shgan intellektual hissasini ham o'lchash imkonini beradi. Shuningdek, tadqiqotda ekspert baholash metodi qo'llanilib, unda xalqaro loyihalar koordinatori va soha mutaxassislarining fikrlari umumlashtirildi.

Baholash jarayonida loyihaning barqarorlik koeffitsiyenti va ijtimoiy rentabellik (SROI) tushunchalari metodologik asos qilib olindi. Bu esa loyiha yakunlanganidan so'ng ham uning natijalari o'quv jarayonida qanchalik izchil qo'llanilayotganini matematik modellar yordamida hisoblashga xizmat qiladi [6]. To'plangan ma'lumotlar asosida oliy ta'limdagi innovatsion loyihalarni baholashning universal mezonlari ishlab chiqildi va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Oliy ta'lim muassasalarida xalqaro innovatsion loyihalarning amalga oshirilishi jarayonini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, loyihalar samaradorligi faqatgina jalb qilingan investitsiya miqdori bilan emas, balki ularning ta'lim sifatiga ko'rsatgan tizimli ta'siri bilan o'lchanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, xalqaro loyihalar doirasida ishlab chiqilgan yangi o'quv modullari va kurrikulumlarning milliy ta'lim standartlariga integratsiyalashuvi natijasida talabalarning amaliy ko'nikmalari sezilarli darajada oshgan [2]. Ayniqsa, muhandislik va axborot texnologiyalari yo'nalishlarida xalqaro grantlar hisobiga tashkil etilgan innovatsion laboratoriyalar talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb etilish darajasini 25-30 foizga oshirish imkonini bergan.

Loyihalar samaradorligini matematik baholash natijalari shuni ko'rsatadiki, investitsiyalarning ijtimoiy rentabelligi (SROI) loyiha yakunlangandan keyingi dastlabki uch yilda eng yuqori ko'rsatkichga erishadi. Tahlillar asosida aniqlanganidek, xalqaro loyihalarning muvaffaqiyati bevosita universitetning ichki boshqaruv tizimi va xodimlarning akademik mobillikka tayyorligi bilan bog'liqdir [3]. Biroq, ko'plab loyihalarda barqarorlik koeffitsiyenti (sustainability) pastligicha qolmoqda, bu esa loyiha yakunlangach, uning natijalaridan foydalanishda izchillikning yetishmasligini anglatadi. Monitoring natijalari shuni tasdiqlaydiki, loyiha doirasida olingan zamonaviy uskunalar va

dasturiy ta'minotlardan foydalanish darajasi ko'p hollarda kadrlar malakasining yetishmasligi sababli pasayib boradi [5].

Xalqaro loyihalar natijalarini umumlashtirish asnosida oliy ta'limda sifat o'zgarishlarini baholashning yangi modeli shakllantirildi. Ushbu modelga ko'ra, loyiha samaradorligi universitetning xalqaro reytinglardagi (QS, THE) o'rnini, Scopus va Web of Science bazalaridagi maqolalar soni hamda bitiruvchilarning nufuzli xalqaro kompaniyalarda ish bilan ta'minlanganlik darajasi kabi o'zgaruvchilar yordamida aniqlanadi [6]. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion loyihalar nafaqat OTMning moddiy bazasini boyitadi, balki uning intellektual brendini jahon miqyosida tanitishda asosiy katalizator vazifasini o'taydi.

Oliy ta'lim muassasalarida xalqaro innovatsion loyihalarni amalga oshirish va ularning samaradorligini baholash jarayonlarini o'rganish asosida shunday xulosaga kelish mumkin bo'ldiki, bu kabi loyihalar ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning eng muhim vositasidir. Tadqiqot natijalari xalqaro grantlar va hamkorlik dasturlari nafaqat universitetlarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlashi, balki akademik muhitda innovatsion madaniyatni shakllantirishini ko'rsatdi [2]. Ayniqsa, o'quv jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ilmiy tadqiqotlarni tijoratlashtirishda xalqaro loyihalarning multiplikativ ta'siri yuqori ekanligi tasdiqlandi.

Shu bilan birga, loyihalar samaradorligini baholashda faqatgina miqdoriy ko'rsatkichlarga tayanish yetarli emasligi ayon bo'ldi. Loyihaning haqiqiy muvaffaqiyati uning natijalari loyiha muddati tugagandan so'ng ham ta'lim jarayonida qanchalik barqaror saqlanib qolishi bilan belgilanishi lozim [3]. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, samaradorlikni oshirish uchun loyiha natijalarini monitoring qilishning raqamlashtirilgan tizimini joriy etish va ularni universitetning strategik rivojlanish rejasiga to'liq integratsiya qilish zarur [5].

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, xalqaro innovatsion loyihalar oliy ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglardagi (QS, THE) o'rnini yaxshilash va bitiruvchilarning global mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Kelajakda loyihalarni rejalashtirishda mahalliy ish beruvchilar bilan aloqalarni kuchaytirish va olingan natijalarni amaliyotga keng joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni.
2. Abdullaev A.A. Oliy ta'limda xalqaro hamkorlik strategiyalari va innovatsion loyihalar boshqaruvi. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021. – 145 b.
3. Johnson, M. R. Measuring the Impact of International Educational Projects in Developing Countries // Journal of Global Education. – 2020. – Vol. 12. – No. 3. – P. 45-58.
4. Karimov U.X. Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish metodikasi. O'quv qo'llanma. – Samarqand: Iqtisodiyot universiteti nashriyoti, 2022. – 188 b.
5. Smith, J., & Davis, L. Performance Indicators and Sustainability in Higher Education Partnerships. // Higher Education Policy Review. – 2019. – No. 8. – P. 112-125.
6. Turdiqulov S.X. Oliy ta'limda investitsion va grant loyihalari samaradorligini baholashning matematik modellari. // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali. – 2023. – №4. – 22-30 b.
7. Xodiyev B.Y., Golish L.V. Mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 120 b.
8. Raxmonov A.B. Oliy ta'limda xalqaro loyihalarni monitoring qilishning zamonaviy usullari // Jamiyat va boshqaruv jurnali. – 2021. – №2. – 88-95 b.
9. Thompson, G. Innovation in Higher Education: A Global Perspective on Project Management. – Oxford: University Press, 2021. – 210 p.